

Af særlig Interesse er Lauritz Nielsens Undersøgelser vedrørende Christian Pedersen; hvormed kan jævnføres hans Forstudie i Nordisk Tidsskrift för Bok- och Biblioteksväsen V. Han viser, at Christian Pedersen ikke selv har øvet Haandværk, men har stillet Materiel, der var i hans Eje, til Raadighed først i Paris for derværende Bogtrykkere og siden i Antwerpen; i Malmø staaer Johan Hoochstraten ved hans Side som den, der passer Pressen. Fra deres Officin udsendes i de bevægede Aar 1533—1535 en Række folkeoplysende Skrifter, Indlæg i den kirkelige Strid, Tryk, som skal tjene Kong Kristian 2.s Sag. Herfra udgaar saaledes Peder Laurentsens Oversættelse af Kristian 2.s Brev til Borgmester Wendland i Danzig samt tre anonyme Etbladstryk, der indeholder Frederik 1.s Fuldmagt for Knud Gyldenstjerne, Knud Gyldenstjernes Lejdebrev til Kristian 2. og Kontrakten imellem dem, hvilket smukt er paavist ved Typesammenligning.

Bøgerne og deres tekniske Forhold er Grundlaget for Lauritz Nielsens Værk; kun i ringe Grad har arkivalsk Stof kunnet yde Bidrag. Paa eet Punkt synes dog et Pavebrev at kaste Lys. Det har hidtil ikke været klart, hvorledes Stephan Arndes, der i 70.erne og lige i Beg. af 80.erne optræder som Bogtrykker i Perugia, har fundet Vej til Slesvig, hvor han trykte det skønne Missale Slesvicense, der bærer Aarstallet 1486. Forklaringen er vist, at han i Italien har truffet Slesvigkanniken Leve Leven, en Søn af den rige Staller paa Nordstrand Lorens Leven, der siden satte Penge i hans Foretagender. Leve Leven studerede kanonisk Ret i Perugia i 70.erne, som fremgaar af en Bulle af 17. Juni 1475. (Alfred Krarup og Johannes Lindbæk: Acta pontificum Danica IV, 120 n. 2649). Hvis denne Hypotese kan staa ved Magt, har vi Lov til i Missale Slesvicense at se en Frugt af den slesvigske Højgejstlighed Italiensrejser i Slutningen af Middelalderen. E. J.

Tidshistorie.

Dr. Johannes Paul har i sin Bog: *Lübeck und die Wasa im 16. Jahrhundert* givet en langt fyldigere fremstilling af Lübecks forhold til Danmark end man kunde vente; en anmelder i Hans. Geschichtsblätter har allerede gjort opmærksom paa, at sammenhængen i fremstillingen af hansestadens forhold til Sverige derved ofte brydes. Det er lidet heldigt, at forf. i kapitlet om Syvaarskrigen ser bort fra begivenhedernes kronologiske sammenhæng, idet han tager krigsbegivenheder for sig og mæglinger og fredsunderhandlinger for sig, og for tiden efter Stettinerfreden synes afsnit om Danmarks tilstand efter krigen og om Lübecks

brud med Danmark ret overflødige og heller ikke tilfredsstillende. Forf. fremhæver vel med rette, at man indtil 1580 tydelig kan følge, hvorledes Sveriges opræden overfor Lübeck bliver stejlere og mere bydende i samme grad, som forholdet mellem Danmark og Lübeck kølnes; men de fundamentale stridsspørgsmaal mellem Hansestaden og Sverige kan ingenlunde være bestemt af, hvorvidt Frederik 2. efter Syvaarskrigens ophør forlangte lasttolden af sine tidligere forbundsfæller, eller af at Danmark og Lübeck stredes om Bornholm. For forf. er Lübecks forhold til andre magter jo dog kun sidespørgsmaal og alene fremdraget til belysning af hovedemnet, og en særlig undersøgelse af det politiske forhold mellem Danmark og Lübeck i 16. aarh. vilde sikkert vise, at forbundet mellem hansestaden og Danmark i 1563 var resultatet af en politik, Lübeck havde ført fra 1550erne.

Forf.s fremdragelse af meget nyt materiale fra Stockholms Rigsarkiv, Dresdener Hauptstaatsarchiv og Lübecks Staatsarchiv, hvor Acta Svecica har ydet mest, er meget værdifuld. Imidlertid gælder for denne bog som for saa meget anden hanseatisk litteratur, at hovedvægten er lagt paa de politiske forhandlinger. For tidligere aarhundreder skyldes det vel materialets utilstrækkelighed, at man kender saa lidt til handelens omfang og art, men for denne tid flyde de historiske kilder dog i enhver henseende rigere. En fremstilling af Lübecks handel paa Sverige giver bogen ikke; i den ovennævnte anmeldelse er anført, at det statistiske materiale, der er hentet fra Forsell: Sveriges inre historia under Gustaf I, og en studie af Karl Hildebrand fra 1899, iøvrigt tidligere benyttet af G. Söderberg i hans disputats 1906, kun viser tilbagegangen i Lübecks skibsfart under Syvaarskrigen. Havde forf. beskæftiget sig mere med handelens udvikling og størrelse vilde han sikkert heller ikke have brugt den misvisende benævnelse om første afsnit af sit arbejde, som han kalder die Begründung der Handelsherrschaft Lübecks in Schweden, og det er tillige uforstaaeligt og utilgiveligt, at forf. ikke anvender Øresundstabellerne, naar han taler om Hollændernes andel i Østersøhandelen eller om Lübecks sejlads gennem sundet.

Caroline Andersen.

Den hollandske historiker Dr. Gerrit Das har i 1920 ved Rigs-Universitetet i Utrecht erhvervet doktorgraden ved en biografi af *Foppe van Aitzema*. Denne, der var den første nederlandske resident hos hansestæderne, er tidligere blevet behandlet i den historiske litteratur, af tyske forfattere saaledes af C. F. Wurm i hamburgske akademiske programmer fra 1854—55 (Stu-